

CARACTERIZAREA ANTROPOLOGICĂ ȘI MORFOBIOLOGICĂ A SCHELETELOR DIN COMPLEXUL FUNERAR DE LA ORLEA

(sec. II-I î.e.n.)

Dr. DARDU NICOLĂESCU-PLOȘOR
și Dr. CANTEMIR RIȘCUȚIA *

În campania de cercetări din 1966 efectuate pe teritoriul comunei Orlea, județul Olt, arheologul E. Comșa și C. Iliescu, directorul Muzeului din Orlea, au descoperit în apropierea unei așezări de la sfârșitul celei de-a doua epoci a fierului, în punctul numit „Grindul lui Iancu Mușat”, nouă gropi de formă circulară, cu diametrele de dimensiuni apreciabile, în jur de 2 m.

Au fost cercetate cu atenție două gropi, groapa de est și groapa de vest care, prin conținutul lor — schelete umane, schelet de animal, inventar funerar — și prin raporturile stratigrafice dintre materialele descoperite, arătau clar că este vorba de un complex funerar ce se datează în secolul II—I î.e.n. (1).

* Prelevarea datelor metrice și calcularea indicilor au fost efectuate de Laurenția Bibiri.

Materialul osteologic uman, dezvelit și ridicat din teren cu toată grija cuvenită, este într-o stare de conservare relativ bună, judecând seria în ansamblu.

În groapa de est au fost descoperite resturile scheletice a opt indivizi, iar în groapa de vest, cinci indivizi.

Pe fundul gropii de est se afla scheletul întreg al unui ovi-caprin și osemintele a doi sugari, peste care s-a așezat un strat de pământ bătătorit. Deasupra acestui strat de pământ au fost descoperite osemintele a cinci indivizi, bărbați și femei, în poziții diferite, nerituale. Deasupra lor a fost depus iarăși un strat de pământ peste care a fost așezat ritual ultimul individ, o femeie de 15—16 ani.

În groapa de vest, pe fundul gropii, se aflau osemintele a doi sugari peste care au fost depuși, dezordonat, un adolescent-adult și o femeie, iar deasupra lor a fost așezat ritual un bărbat de 45—50 de ani, întins pe spate, cu genunchii flectați și brațele lipite de trunchi, iar antebrățele flectate puternic încât palmele se aflau așezate pe umeri.

În ceea ce privește sexul și vîrsta, situația este următoarea:

1. În groapa de est: 2 copii-sugari, 4 femei, dintre care M.1 avea 15—16 ani, M. 6 avea 16—17 ani, M. 4 avea 25—30 de ani și M. 2 35—40 de ani — și 2 bărbați: M. 3 de 40—45 ani și M. 7 de 40—45 ani.

2. În groapa de vest: 2 copii-sugari, 2 bărbați, un adolescent-adult M. 3 și un matur M. 1 de 45—50 ani și o femeie M. 5, de aproximativ 35 ani.

În afară de sugari, talia a putut fi calculată la 6 indivizi, la 3 bărbați și la 3 femei și anume: M.4 = 156,4, M.6 = 158,1 și M.2 = 158,7 la femei și M.3 = 164,3, M.7 = 166,6, toți din groapa de est și M.1 din groapa de vest, cu o talie de 164,8 cm.

Deși numărul cazurilor este foarte mic, trebuie să remarcăm totuși că atât la femei cât și la bărbați, valorile taliilor sînt foarte apropiate între ele, nu diferă decît cu maximum 2, 3 cm la femei și 2,2 cm la bărbați.

Ținând seama de faptul că statura are o largă variabilitate în cadrul populațiilor, sîntem înclinați să atribuim întîmplării și numărului mic de cazuri diferențele neînsemnate ale talilor calculate. Faptul însă că atît femeile cît și bărbații prezintă și unii și alții diferențe de cel mult 2,3 cm., iar între cele două sexe, diferența de statură dintre cea mai scundă femeie și cel mai înalt bărbat este de numai 10,2 cm., ne îndreptățește să conchidem că cel puțin cei șase indivizi menționați provin dintr-o populație omogenă, foarte unitară, cel puțin în privința taliei.

În ceea ce privește sugarii, menționăm că cei din grupa de est, M.5 și M.8, nu prezintă nici o diferență de talie între ei. Toate oasele ce s-au păstrat avînd riguros aceeași lungime la ambii indivizi (humerusurile au 67 mm și femurele 78 mm), rezultă o identitate între valorile talilor la care, adăugînd și identitatea de vîrstă a dezvoltării osoase, putem conchide că avem de-a face cu niște gemeni monozigoti.

În grupa de vest, sugarii sînt de aceeași vîrstă ca dezvoltare osoasă, dar cu mici diferențe de lungime: la M.2, humerusul = 69,5 mm și femurul = 82 mm, iar la M.4, humerusul are 71 mm și femurul 82,5 mm.

Identitatea de vîrstă osoasă și diferența foarte mică de talie, dar reală totuși între cei doi sugari, pune problema unor gemeni heterozigoti.

Revenind la cazurile de adolescenți, adulți și maturi din cele două grupe funerare de la Orlea, desprindem următoarele date mai importante pentru caracterizarea craniologică și morfobiologică (tabelele 1 și 2):

Trei crani sînt doliocrane, de formă ovoid-clipsoidă, cu calote de înălțime mijlocie, ortohipsicrane și acro-metriocrane, cu fruntea îngustă ortometopă, parietale cu arcuire slabă sau medie și occipitale curbate.

Fețele de înălțime redusă și de lățime mijlocie, cu orbite scunde și mijlociu de late, camaeconche și nasul camae-mezorin la un caz și leptorin la alt caz.

Un singur craniu este mezocran, iar alte trei crani sînt brahicrane, de formă sferoidă, toate cu calote înalte sau mijlociu de înalte, hipsicrane sau la limită cu ortocrania, cu frunți de lățime mijlocie și ortometope, parietale cu arcuire medie sau chiar bombate și occipitale cu aplatizare suprainică, interesînd și regiunea obelică.

Fețele sînt de înălțime mică sau mijlocie spre mică, mezoprosopice și mezene, cu orbite de obicei înalte spre mijlocii și late sau de lățime medie, mezoconche, iar nasul înalt și lat sau de lățime mijlocie, cu variații spre hipercamerîn sau mezo-leptorin.

Planșa I: Craniile M.2, M.3, M.4, M.6 și M.7 din grupa de est de la Orlea, văzute în normele frontală, laterală, verticală și occipitală.

Se remarcă o unitate în privința dezvoltării sîmbel a superstructurilor osoase (reliefulurile glabular, supraciliar și occipital), în conformația și forma apofizelor mastoide, forma și direcția oaselor nazale, forma orbitelor, a aperturii piriforme și dezvoltarea spinei nazale, forma mandibulei și conformația bărbiei și în sfîrșit, fețele orto-mezognate și cu prognatism alveolar moderat dar variabil.

Aceste caracteristici sînt comune atît craniilor doliocrane cît și celor brahicrane, cu unele deosebiri pe care le-am menționat mai sus.

Printre indivizii din grupa de est, craniul M.4, aparținînd unei femei de 25—30 ani și craniul M.7, aparținînd unui bărbat de 40—45 ani, deși diferite ca sex, prezintă un ansamblu de caractere metrice, care atestă o înrudire foarte apropiată încît putem să afirmăm că avem de-a face în cazul lor, foarte probabil, cu frate și soră.

De asemenea, M.2, M.6 (femei) și M.3 (bărbat) din grupa de est, prezintă un număr de caractere metrice și nemetrice în special, care pun problema unei înrudiri foarte probabile între aceste trei cazuri, exprimată însă cu un grad de certitudine mai redus decît la cei doi frați, M.4 și M.7.

Analiza morfobiologică a osemintelor descoperite în cele două grupe ale complexului funerar de la Orlea relevă unele fapte interesante de menționat. Atît bărbații cît și femeile, chiar și indivizii tineri, au făcut îndelungi deplasări pe jos și au desfășurat o activitate variată și nespecializată, care a dus la o dezvoltare egală și puternică a musculaturii brațelor și antebrațelor, fără să putem decela o diferențiere dreapta-stînga în urma folosirii de predilecție a uneia dintre mini. Excepție face doar femeia M.4 din grupa de est care a fost dreptace, dezvoltînd o activitate musculară cu o intensitate de efort apreciabilă.

De asemenea, atît la bărbați cît și la femei, marginea anteroinferioară a tibiilor și colul astragalilor prezintă unele modificări funcționale, în grade diferite, datorite obiceiului de a sta în repaus în poziția „ciucit”.

În sfîrșit, un ultim element, de ordin patologic, îl constituie prezența unor mici osteoame circumscrise sau difuze, unice sau multiple, situate pe frontal la M.7 est și pe parietal la M.1 vest, pe care unii autori le consideră patognomonice pentru infecția luetică.

DISCUȚII ȘI CONCLUZII

Analiza grupelor structurale fenotipice (2) relevă apartenența brahicranilor și mezocranului la grupul A (subgrupele A₃ și A₄). Dintre doliocrani, care se înscriu în grupul de forme

M. 2

M. 3

M. 4

M. 6

M. 7

Tabel nr. 1
DIMENSIUNI ȘI INDICI CRANIENI — ORLEA, 1966

Dimensiuni nr. Martin	M. 1 E V	M. 2 E V	M. 3 E J	M. 4 E V	M. 6 E V	M. 7 E J	M. 1 W J
1	2	3	4	5	6	7	8
1	190	179	176	174	181	174	172
5	—	94	—	101	—	—	—
8	142	140	129	145	129	143	144
9	99	100	94	100	88	100	96
10	—	119	110	121	107	120	120
11	—	120	101	122	107	112	120
12	112	116	—	108	101	112	114
17	—	134	—	130	—	—	—
20	113	114	115	109	113	121	119
23	—	513	—	512	497	506	499
26	134	112	124	116	125	125	126
27	110	127	120	119	125	138	123
28	—	118	—	116	117	103	121
29	115	107	109	102	109	112	111
30	110	116	109	104	112	117	108
31	—	99	—	97	99	90	106
38	—	1377,1	—	1327,7	1285,8	1458,2	1435,1
8. 1	74,7	78,2	73,3	83,3	71,3	82,2	83,7
17. 1	—	74,8	—	74,7	—	—	—
17. 8	—	95,7	—	80,7	—	—	—
20. 1	59,5	63,7	65,3	62,6	62,4	69,5	69,2
20. 8	79,7	81,4	89,1	75,2	87,6	84,6	82,6
9. 10	—	84,0	—	82,6	82,2	83,3	80,0
9. 8	69,7	71,4	72,9	68,9	68,2	69,9	66,7
27. 26	82,1	113,3	96,8	102,6	100,0	110,4	97,6
29. 26	87,3	95,5	87,9	87,9	87,2	89,6	88,8
30. 27	100,0	91,3	90,8	89,1	89,6	84,7	87,8
31. 28	—	83,9	—	83,6	84,6	87,3	87,6
40	—	87	—	91	—	—	—
43	102	105	100	105	95	106	—
43. 1	94	97	93	98	89	99	—
44. a	99	102	101	105	94	104	—
44. 1	—	109	110	114	—	114	—
45	—	129	—	130	—	—	—
47	—	113	112	107	106	111	—
48	—	67	—	62	64	68	—
51	—	41	41	41	—	43	—
52	—	35	30	31	—	35	—
54	—	26	24	30	22	24	—
55	—	50	47	52	49	51	—
62	—	43	—	43	45	45	46
63	—	37	33	37	33	—	—
66	92	90	90	94	79	99	—
67	42	46	44	47	43	43	45
68	75	77	76	80	76	72	—
69	28	30	27	27	30	28	30
69. 1	26	28	28	30	28	28	26
69. 3	10	11	10	15	10	10	10
70	48	54	60	51	46	50	—
71. a	29	27	32	35	36	27	—
79	112	127	125	129	129	132	—
47. 45	—	87,6	—	82,3	—	—	—
48. 45	—	51,9	—	47,7	—	—	—
48. 8	—	47,9	—	42,8	49,6	47,5	—
40. 5	—	92,5	—	90,1	—	—	—
52. 51	—	80,5	73,2	75,6	—	81,4	—
54. 55	—	52,0	51,1	57,7	—	47,1	—
63. 62	—	86,0	—	—	44,9	—	—
	—	—	—	—	73,3	—	—

mediteraneoide, M. 6 prezintă unele trăsături particulare ale etajului mijlociu al feței pe care unii cercetători le consideră a fi caractere mongoloide dissociate. Împingerea înainte a etajului mijlociu al feței, cu proeminarea înainte a marginii inferioare a orbitei și „umplerea” foselor

lor — canine, neînsoțite însă de vreun caracter evident mongoloid, trebuie interpretate în legătură cu prognatismul facial și alveolar. Într-un grad mai redus, aceste trăsături particulare prezente la M. 6, se întâlnesc și la craniul M.7 est.

Tabel nr. 2

DIMENSIUNI OASE LUNGI - ORLEA, 1966

Dimensiuni nr. Martin	M. 1 E		M. 2 E		M. 3 E		M. 4 E		M. 6 E		M. 7 E		M. 1 W	
	stg.	drt.	stg.	drt.	stg.	drt.	stg.	drt.	stg.	drt.	stg.	drt.	stg.	drt.
Humerus 1	—	—	280	282	300	304	282	285	280	283	309	—	—	—
7: 1	—	50	—	53	62	64	54	55	47	49	58	—	60	60
Radius 1	—	—	—	—	18,8	20,7	19,1	19,3	16,8	17,3	18,8	—	—	—
Cubitus 1	—	—	214	117	—	—	15	216	—	—	237	—	—	—
Femur 1	—	—	233	237	254	254	—	—	—	—	—	259	—	—
2	—	—	400	394	431	432	—	—	—	—	437	437	—	—
6	22	22	399	393	429	430	—	—	—	—	434	433	—	—
7	22	22	25	24	29	27	26	26	—	—	27	28	28	29
9	26	27	25	25	28	27	26	26	—	—	26	24	29	30
10	26	27	31	31	31	31	29	29	—	—	30	30	—	—
6 + 7:2	20	20	23	23	24	25	22	22	—	—	23	25	—	—
6:7	—	—	156,6	152,7	189,3	169,5	—	—	—	—	161,7	155,2	—	—
10: 1	100	100	100	96	103,6	100	100,0	100,0	—	—	103,8	116,6	96,5	96,7
Tibie 1	76,9	74,1	74,2	74,2	77,4	80,6	75,9	75,9	—	—	76,6	83,3	—	—
8	—	—	321	323	347	—	322	—	—	—	364	362	348	—
9	22	24	22	22	25	26	23	25	—	22	27	27	28	28
8(a)	17	17	16	17	23	22	16	19	—	17	18	18	20	20
9(a)	26	26	24	24	28	30	25	28	—	24	30	31	33	32
9(a) : 8(a)	19	18	18	19	23	23	17	20	—	17	19	20	24	23
Peroneu	73,1	69,2	75,0	79,2	82,1	76,7	68,0	71,4	—	70,8	63,3	64,5	72,7	71,9
	—	—	320	322	332	336	317	—	317	323	354	—	—	—

Prin ansamblul de caractere craniologice și de grup structural fenotipic, prin gracilitatea și valorile staturilor — medii la bărbați și supra-mijlocii la femei — atât dolicocefalii cât și brahiocranii se înscriu în grupul mare de forme — carpato-balcano-mediteraneene, întâlnite încă de la sfârșitul neoliticului (neomediteranoidă, mezo-grimaldoidă și dinaroidă) (3).

Din punct de vedere al originii etnice, problema rămâne deschisă. Celelalte gropi din complexul funerar de la Orlea ar putea eventual să ne ofere posibilitatea de a răspunde la această întrebare.

Tot cercetărilor viitoare de la Orlea le va fi dat să elucideze și unele probleme de ordin etnologic, pe care le-au pus descoperirile făcute în 1966.

Gemenii reprezintă și ei sacrificii umane, ca și ceilalți indivizi sacrificați, care au fost depuși în groapă înainte de a fi fost înmormințați ritual, o adolescentă de 15—16 ani în groapa de est și un bărbat de 45—50 ani în groapa de vest? Prezența unor elemente de inventar funerar la cîte unul din gemenii din fiecare groapă și depunerea ca ofrandă rituală pe fundul gropii de est, în nivelul unde au fost așezați gemenii, a unui schelet întreg de oaie, (determinare Al. Bolomey) ar exclude această ipoteză.

O altă ipoteză la care reflectăm ar fi ca gemenii să reprezinte înmormintarea rituală, restul indivizilor fiind sacrificați, iar adolescența și bărbatul matur, înmormințați ritual și ei, să fie rude apropiate ale gemenilor.

Mai pot fi formulate și alte ipoteze ținînd seama și de faptul că la nici unul din cazurile analizate de noi, atât cît ne-a permis starea de conservare a osemintelor, nu am observat urme de violență, nici chiar la indivizii considerați de E. Comșa și C. Iliescu sacrificați, după poziția în care au fost descoperiți.

În lipsa unor analogii de ordin etnologic, nu rămîne decît să căutăm rezolvarea acestei probleme atât de importante tot la Orlea, în celelalte gropi ale complexului funerar care se cer a fi cercetate fără întârziere.

BIBLIOGRAFIE

1. Comșa E. și Iliescu C.: *Complexul funerar din a doua epocă a fierului, descoperit la Orlea*, Acad. R. S. România, Centrul de istorie, filologie și etnografie - Craiova, „Comunicări”, seria arheologie, nr. II, Craiova, 1968.
2. Charles Robert P.: *Proposition d'une méthode pratique pour la détermination des types crâniens*, C.n. Acad. Sc. Paris, 1963, nr. 358, p. 1355—1358.
3. Charles Robert P.: *Le peuplement de l'Europe méditerranéenne pendant le III-e et le II-e millénaires avant Jésus-Christ*, „Bull. et Mem. Soc. d'Anthropologie de Paris”, t. I, XI-e série, nr. 1, 1960, p. 3—176.

RÉSUMÉ

L'analyse anthropologique et morpho-biologique des ossements humains trouvés en 1966 dans les deux fosses rituelles d'Orlea, montre qu'on avait déposé au fond de chaque fosse deux jumeaux nouveau-nés ou nourrissons, par-dessus lesquels on a découvert encore six et respectivement trois squelettes d'adultes — hommes et femmes, parvenus à leur maturité, qui s'encadraient anthropologiquement dans le grand groupe de formes carpatiques, balkaniques et méditerranéennes, rencontrées de la fin du néolithique.